

Kristina Malešević*

*Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka*

Kulturno državljanstvo u međukulturnom komuniciranju¹

Apstrakt

Repozicioniranje međunarodnih aktera, ubrzana deteritorijalizacija pripadnika različitih kulturnih identiteta i moć novih komunikacionih alata doprineli su jačanju već utvrđenih polova na liniji uspešnog međukulturnog komuniciranja sa jedne, i separatizacije i geotizacije kulturnih zajednica sa druge strane. Pojam kulturnog državljanstva, definisan još tokom osamdesetih godina prošlog veka, kao procesa uključivanja običaja članova manjinske grupe u kulturne prakse članova većinskog društva, doživelo je svojevrsnu revitalizaciju u periodu eksplozije Interneta i masovnih komunikacija. Uspostavljanje uspešne međukulturne komunikacije izgubilo je primat pred kontinuiranom unutarkulturnom komunikacijom između pojedinaca, što je doprinelo svojevrsnom jačanju stereotipa i produbljivanju već postojećih kulturnih razlika i netrpeljivosti. Poseban problem predstavljaju i dalje čvrste pravne norme demokratskih zemalja, koje su pokazale slabost pred naletom sveopšteg multikulturalizma.

Ključne reči:

kulturno državljanstvo, međukulturno komuniciranje, kulturne zajednice, identitet, Internet, pravne norme

* krismalesevic@gmail.com

¹ Rad je nastao na osnovu izučavanja međukulturnog komuniciranja na predmetu *Međukulturno komuniciranje, evropska medijska politika i regulative*, katedra za Studije kulture i medije, Fakultet političkih nauka

Utopistička misao hiperglobalista o sveprožimajućem procesu globalizacije² kao istorijskoj neizbežnosti, koji će osim ekonomskog osnaživanja zemalja trećeg sveta i pretvaranja nacionalnih ekonomija u transnacionalne dovesti i do smrti nacionalnih država, kultura i identiteta u novom milenijumu prožetom savremenim informaciono-komunikacionim sistemima postala je *passé*.

Razvoj tehnologije i sredstava komuniciranja pospešili su i ubrzali neprestana kretanja stanovništva uzrokovana različitim pobudama. Potraga za boljim životom, rad i usavršavanje, uživanje u putovanjima najčešći su razlozi zbog kojih se pojedinac nađe pred dvostrukim etničkim i kulturnim izazovima. Napetost u pravcu uspostavljanja prihvatljivog odnosa između kulturne homogenizacije i heterogenizacije dovodi do određenog nivoa reformulisanja primarnog identiteta u izboru između interkulturacione i prilagođavanja novoj sredini i ispoljavanja mreže značenja, vrednosti i normi usvojenih socijalizacijom u uslovima drugačije nacionalne, etničke i kulturne sredine.

Savremeno, kako ga pojedini autori nazivaju, postinformatičko društvo u periodu visokorazvijenog interneta karakteriše neograničena mogućnost komunikacije i premošćavanja fizičkih granica. U tim uslovima dolazi do formiranja novih identiteta i organizovanja pojedinaca u virtuelnim zajednicama zasnovanim na novom osećaju jedinstva, povezanosti i zajedništva.

Veza sa matičnom zemljom, lokalnim medijima i članovima iste etničke zajednice danas je omogućena svim pojedincima, na bilo kojoj lokaciji na planeti da se nalaze. U graničnim slučajevima ovo može voditi getoizaciji, izopštavanju iz većinske kulture i etničke orijentacije stanovništva. Sa druge strane, svedoci smo sve prisutnijih okolnosti u kojima su pojedinci, kao članovi novih nacionalnih država svom novom nacionalnom identitetu u velikoj meri prilagodili unutrašnju potrebu za očuvanjem etničkih i kulturnih vrednosti. Tako dolazi do formiranja novih identitetskih paketa i mreža značenja, koji igraju posebnu ulogu u međukulturnom komuniciranju.

KULTURNI IDENTITET U MEĐUKULTURNOM KOMUNICIRANJU

Problematika kulturnog identiteta smešta se u okvire nacionalnog identiteta, gde formira svoje okvire i neprestano se razvija. Obeležje zajedničke, masov-

² Antoni Gidens globalizaciju formuliše kao „intezifikaciju društvenih odnosa, koja povezuje udaljena mesta na način da su lokalni događaji oblikovani događajima koji su se odigrali stotinama kilometara daleko”. (Gidens, Antoni, *Posledice modernosti*, Filip Višnjić, Beograd, 1988, str. 69)

ne javne kulture prema stepenu značaja za formiranje identiteta Adam Smit smešta odmah iza istorijske teritorije, odnosno domovine kolektiva³.

Kao jedan od tipova kolektivnog identiteta, kulturni identitet obezbeđuje sponu pojedincima sa ostalim pripadnicima nacije sadržane u zajedničkim vrednostima, tradiciji, simbolima. On doprinosi socijalizaciji pripadnika nacije i locira pojedinačni identitet kroz određenje nacionalnog identiteta. Kulturni identitet predstavlja nematerijalno kulturno nasleđe nastalo na tekovinama etničkog, nacionalnog, religijskog, socijalnog i ekonomsko-političkog identiteta i vrednosti, koje sa sobom nose.

Kulturni identitet je samosvest pripadnika jedne grupe, koja istorijski nastaje i razvija se u zavisnosti od kriterijuma koje ta grupa uspostavlja u odnosima sa drugim društvenim grupama.⁴

U tesnoj vezi sa kulturnim je i etnički identitet, koji nadasve počiva na pojedinačnoj svesti o zajedničkom poreklu članova društvene grupe. On se temelji na nacionalnosti, ali i rasi, religiji i jeziku. U Centralnoj i Istočnoj Evropi gde su nacije etnički definisane, bitna je svest o pripadnosti i identifikaciji na osnovu zajedničkog porekla, iako je izvesno da je većina njih zapravo nastala mešanjem dve ili više etničkih grupa.⁵

Mitovi o čistim kulturnim zajednicama osporeni su i na nivou istraživanja genetskih odlika stanovništva, što implicira i potvrđuje tvrdnje Adama Kupera da su „kulture uvek bile multikulturne“⁶, kao i da se nalaze u stalnom procesu menjanja i razvijanja, zahtevaju prilagođavanje i pozitivnu diskriminaciju u skladu sa prihvaćenim, dominantnim kulturnim identitetom. Izvesno je da kulturnu raznolikost i isprepletanost Evrope prati isto takva genetska struktura njenog stanovništva.⁷ Multikulturalizam najočitiji je na primeru stanovništva Sjedinjenih Američkih Država, koji se nacionalno deklariraju kao Amerikanci, dok i dalje neguju običaje i kulturne vrednosti domovine shodno etničkom identitetu. Nesporazum u međukulturnoj komunikaciji očiti su i na primer Evropljana Kineza, čija je kako verbalna tako i neverbalna komunikacija bez posrednika gotovo nemoguća.

³ Antoni D. Smit., *Nacionalni identitet*, Biblioteka XX vek, Beograd, 1998. str. 38.

⁴ Branimir Stojković, *Identitet i komunikacija*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2002, str. 22.

⁵ Branimir Stojković, „Mreže identiteta“, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, vol. 3, br. 3, str. 353–362.

⁶ Adam Kuper, *Culture: The Anthropologists' Account*, MA: Harvard University Press, Cambridge, 1999, str. 227.

⁷ Branimir Stojković, *Identitet i komunikacija*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2002, str. 19.

Kulturni identiteti pojedinaca potvrđuju se i određuju u međusobnom sporazumevanju osoba različite nacionalne, etničke i kulturne pripadnosti što predstavlja osnov međukulturnog komuniciranja. Identitetska obeležja, koja u međukulturni komunikacijski čin unose učesnici su vrednosti, norme i značenja nastale kao samorefleksivna predstava o sebi samima formirana u dodiru sa sopstvenom kulturom, u komunikaciji sa pripadnicima vlastite kulture. Uspešno međukulturno komuniciranje pretpostavlja razumevanje procesa, koji se odvija u kontaktu onih (pojedinaца, grupa, pa i čitavih društava) koji imaju različite identitete.⁸ Međukulturno komuniciranje polazi od pretpostavke da u međusobnom kontaktu učesnici istovremeno relativizuju sebe i drugoga (razumevanje sopstvenog identiteta u svrhu savladavanja prepreka u odnosu sa nepoznatim drugim) u cilju postizanja zajedničkog cilja.

Prva ustavom zagaranтована zaštita kulture definisana je u Švajcarskoj 1874 godine. Danas se gotovo standardizovane kulturne odredbe nalaze u poveljama mnogih država, posebno u državama „na periferiji”, nekadašnjim kolonijama velikih sila. Ustavne odredbe koje se odnose na kulturu tiču se pre svega održavanja posebnog statusa većinskog stanovništva uz istovremenu zaštitu kulturnih prava etničkih manjina.

Kulturno državljanstvo definiše se kao proces uključivanja i uzimanja u obzir svakodnevnih kulturnih praksi i običaja članova manjinske grupe u punopravni status, kakav uživaju kulturne prakse članova većinskog društva. Sintagmu „kulturno državljanstvo” formulisao je Renato Rosaldo, pristalica diferencijalističkog relativizma, koji kaže da „kulturno državljanstvo (...) počiva na paradoksu. Uključuje istovremeno pravo na sopstvene kulturne razlike i pravo da se bude građanin prvog reda. Umesto da se prihvati dominantna ideologija, koja uspostavlja razliku kao znak inferiornosti, kulturno državljanstvo tvrdi da čak i u kontekstu nejednakosti ljudi imaju pravo na svoje prepoznatljivo kulturno nasleđe.”⁹

Definisanje kulturnog državljanstva potiče iz Američke tradicije kulturnog pluralizma, čije teorijske postavke su definisane još početkom dvadesetog veka. Tokom istorije, kulturni pluralizam pretrpeo je brojne transformacije što je na kraju rezultovalo definisanjem pojma kulturnog državljanstva kao naglašavanjem „različitosti” u eru multikulturalizma tokom 80-tih godina XX veka. Kulturno državljanstvo formulisalo se kao „politika razlikovanja”, ali sa naglašavanjem da namera teoretičara nije bila destabilizacija autoriteta nacionalne države već davanje glasa američkom demokratski orijentisanom građanstvu.

⁸ Branimir Stojković, „Mreže identiteta”, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, vol. 3, br. 3, str. 353–362.

⁹ Renato Rosaldo, „Cultural Citizenship and Educational Democracy.” *Cultural Anthropology* 9, no. 3, American Anthropological Association, 1994, str. 402–411.

U eri promovisanja multikulturalizma, kulturno državljanstvo je pojam delimično razvijen kako bi se naglasio diskurs dihotomije između crnačkog i belog stanovništva. Sa druge strane, Rosaldo je termin prvenstveno usmerio u pravcu izučavanja socio-kulturnog identiteta Latino populacije u Sjedinjenim Američkim Državama. On je pokazao značaj kolokvijalni značaj otuđenja i pripadnosti manjinskoj grupi treba shvatiti kao težnju za jednakosti, poštovanjem i priznavanjem dostojanstva manjine u njihovim svakodnevnim radnjama i običajima.¹⁰

Za razliku od multikulturalizma, kao ideje priznavanja različitosti, kulturno državljanstvo nije u direktnoj vezi sa asimilacijom ili tolerancijom, već se zasniva pre svega na ideji priznavanja i osnaživanja.

U ovom kontekstu, termin kulturni koristi se za označavanje subjektivnih procena ljudi u konkretnim situacijama i pojmova, koji se odnose na ljudske vrednosti poput dostojanstva, poverenja i poštovanja. Sa druge strane, državljanstvo ne podrazumeva isključivo pravne definicije pojma već elemente državljanstva koji se očitavaju u narodnom jeziku, slengu, izrazima i običajima. Renato Rosaldo u ideji državljanstva podrazumeva odnos kulturne manjine prema državi, kao i odnos među sugrađanima različite kulture u jednoj državi. Pitanje kulturnog državljanstva odnosi se na osećaj pripadnosti i prava manjine da se i njen glas čuje u diskusijama i borbi oko značenja i obimu članstva u većinskoj zajednici, za razliku od državljanstva kao kategorije zasnovane na zakonskim pravima i obavezama.¹¹

Umesto prihvatanja dominantne ideologije, kulturno državljanstvo u ideji multikulturalizma naglašava da i u kontekstu nejednakosti, pripadnici manjina imaju pravo na prepoznatljivo nasleđe, koje se nekim pretpostavka-ma kosi sa idejom i normama nacionalne države.

Kritičari ideje kulturnog državljanstva, odnosno diferencijalističkog relativizma koji pozitivno vrednuje doktrinu sociokulturnih razlika, uočavaju opasnost da bi preterano isticanje separatizama i regionalizama dovelo do urušavanja tekovina pravne države. Ono što pristalice diferencijalističkog relativizma, odnosno zagovornici „kulturnog državljanstva“ (...) uvek previđaju, to je činjenica da bismo se, sa naglašavanjem razlika i, shodno tome, prihvatanjem svakovrsnih diferencija veoma brzo suočili sa jednim „kulturnim staleškim društvom“.¹²

¹⁰ Renato Rosaldo, "Cultural Citizenship, Inequality, and Multiculturalism", *Identity, and Citizenship: A Reader*, Mass.: Blackwell, 1999, str. 260.

¹¹ Renato Rosaldo, "Cultural Citizenship and Educational Democracy." *Cultural Anthropology* 9, no. 3, American Anthropological Association, 1994, str. 402–411.

¹² Kristijano Đordano, *Ogledi o interkulturnoj komunikaciji*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2001, str. 133.

UTICAJ KULTURNOG DRŽAVLJANSTVA U MEĐUKULTURNOM KOMUNICIRANJU

Proces međukulturnog komuniciranja u anglosaksonskom govornom području naziva se *identity negotiation*, što u bukvalnom prevodu može da se označi kao međuidentitetsko sporazumevanje. U složenici sporazumevanja utakne su osnove međukulturne komunikacije gde *spor* podrazumeva prvi susret i početni nesporazum u komunikaciji pojedincaca iz različite kulture, dok *razumevanje* nosi pozitivnu stranu konačnog ishoda, koji je u ovom slučaju uspostavljanje uspešne komunikacije i stepena međusobnog razumevanja.

Potenciranje na kulturnim razlikama u međukulturnim društvima stoga može se dvostruko odraziti na celokupnu zajednicu. Sa jedne strane svaka vrsta partikularizma, koja počiva na gotovo mitskim pretpostavkama o izvornoj kulturnoj posebnosti i etičkoj čistoći može doprineti ukupnoj kulturnoj vrednosti multinacionalne zajednice. Za komuniciranje na ovom nivou potrebna su određena znanja i razumevanje, kao i „udubljivanje u vlastitu složenu identitetsku situaciju čija se konstelacija menja s obzirom na sadržaj i značaj koji se, u određenim situacijama, pojedinim njegovim elementima pridaje”.¹³ Ovakav prisup kulturama uslov je za ostvarivanje procesa interkulturacione kao delotvorne tolerancije i uspostavljanja ravnopravnih odnosa sa jednom važnošću svih grupa, koji se postavlja kao cilj u multikulturnom društvu. Primer rumunske zajednice u beogradskom naselju Ovča je uspešan primer procesa interkulturacione na delu, uzevši u obzir da većinsko srpsko stanovništvo ovog naselja poštuje rumunske običaje, okuplja se na svečanostima, pa čak i govori rumunskim jezikom.

Negativne posledice diferencijalističkog relativizma ogledaju se u nesporazumima, međusobnoj netrpeljivosti, napetosti, sukobima pa čak i narušavanju pravnih normi države. Nepromišljena „kulturalizacija” i visok stepen polarnosti između „zajednice” i „društva” multikulturnog društva usled realnih komunikacijskih kontakata olako vodi izbijanju konflikata, čak i u situacijama međusobnog poznavanja i razumevanja. Primer takve situacije očit je u tržišnim centrima u južnom delu Kosovske Mitrovice na Kosovu i Metohiji, gde Srbi i Albanci svakodnevno dolaze u dodir putem trgovinske rasprave, ali komuniciraju dvojezično (Srbi koriste srpski jezik, dok Albanci upotrebljavaju albanski) uprkos međusobnom razumevanju i poznavanju drugog jezika. Uprkos zajedničkom cilju, u ovom slučaju uspostavljanja uspešne trgovinske razmene, napetost je otelovljena u neprijstajanju na korišćenje jednog jezika bilo kog člana kulturne zajednice u komunikaciji.

¹³ Branimir Stojković, „Mreže identiteta”, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, vol. 3, br. 3, str. 353–362.

PROBLEM KULTURNIH RAZLIKA U KONTEKSTU PRAVNIH NORMI

Pitanje narušavanja tekovina pravne države, zakonskih odredbi i legitimnih normi jedno je od glavnih opasnosti koje sa sobom nosi insistiranje na kulturnom državljanstvu. Na ovu opasnost upozoravaju autori naglašavajući da „apoteza razlike često ima tendenciju da se svaka radnja označi kao „drugačije prirode“, legitimiše argumentom njene kulturne specifičnosti”.¹⁴ Fenomeni krvavih rituala, magijskih ceremonija sa prinošenjem ljudskih žrtava ili krvnih osveta, koje su još uvek poštovani i zastupljeni u kulturama širom sveta ne uklapaju se u moderne demokratije i države zasnovane na jednakom pravu svih ljudi. U slučajevima opravdavanja pojedinih postupaka u ime kulturnih autentičnosti, relativizuju se odredbe o ravnopravnosti i pravnoj jednakosti svih državljana.

Problem kulturalizacije počinjenih krivičnih dela zavređuje posebnu pažnju istraživača, naročito etnologa koji pokušavaju da pronađu opravdanje kroz prizmu nesavladivih kulturalnih razlika. Antropolog Kristijan Đordano ne osporava delanje pojedinaca saglasno posebnim kulturnim obrascima, ali upozorava na kulturno-bihevijorističku zabludu automatskog upravljanja čoveka prema jednom kulturnom obrascu.

U pravni sistem Sjedinjenih Američkih Država, kao jedne od najvećih multikulturalnih nacionalnih država, postepeno se unose izmene u vidu prihvatanja izuzetaka na račun kulturnih različitosti pripadnika određenih zajednica. Slučaj porodice Nastić u saveznoj američkoj državi Kalifornija, koji vode poreklo iz Srbije pre više od pola decenije podigao je na noge najviši državni vrh Srbije, konzule u SAD, stručnjake u oblasti socijalnog rada, etnologije, psihologije. Bračnom paru Nastić američki sud oduzeo je decu zbog pronađenih fotografija na službenom kompjuteru oca, na kojima se deca golišava kupaju u kadi. U skladu sa ustavom i zakonima države Kalifornija, ovo spada u jedno od najtežih krivičnih dela zlostavljanja deca i dečije pornografije. Sa druge strane, fotografisanje dece na ovaj način česta je praksa naroda na Balkanu, posebno na teritoriji nekadašnje Jugoslavije, koja je prema tadašnjim tvrdnjama etnologa uzela maha tokom šezdesetih godina prošlog veka. Nakon detaljnih objašnjenja kulturnih navika srpskog stanovništva, američkih sud preinačio je prvobitnu presudu. Iako sudska odluka zapravo nije bila na račun kulturne posebnosti, kasnije je u nekoliko sudskih slučajeva korišćena kao primer priznavanja različitog kulturnog identiteta i navika ove kulturne zajednice u SAD.

¹⁴ Kristijan Đordano, *Ogledi o interkulturalnoj komunikaciji*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2001, str. 132.

UTICAJ INTERNETA NA KULTURNO DRŽAVLJANSTVO I MEĐUKULTURNO KOMUNICIRANJE

Ekspanzija Interneta još tokom poslednje decenije XX veka u razvijenim zemljama sveta, kada su 1995. godine u SAD obelodanjeni podaci da je broj poslatih poruka putem nove globalne mreže premašio broj pisane pošte (pisma), naslutila je upostavljanje novog svetskog poretka. Brisanje prostornih i vremenskih granica, umanjivanje značaja sociokulturnih i ekonomskih razlikovanja, povezivanje pojedinaca iz najudaljenijih krajeva sveta samo su neke od posledica razvoja Interneta koje i sami danas uživamo.

Struja koja se protivila ideji globalizacije, naročito opravdana masovnim kretanjima stanovništva, Internet je okarakterisala kao sredstvo koje je omogućilo ispunjenje potrebe pojedinaca da zadrže obeležja i vrednosti svoje nacije i ostanu u direktnom kontaktu sa svojom matičnom kulturom. Očuvanje domovine nekada se moglo videti u formi geta u okviru država u koje su pojedinci imigrirali, a koji su predstavljali njihove zemlje i regione u malom. Na primer Chinatown u SAD, gde su kineski doseljenici mogli da pričaju kineskim jezikom, jedu nacionalnu hranu, gledaju nacionalnu televiziju itd. Sa online sferom geto više nije neophodna tvorevina, jer nikada nije bilo lakše ostati u kontaktu sa svojom kulturom, domovinom, prijateljima, stvoriti osećaj pripadanja i komunicirati na međunarodnom nivou.

Univerzalno širenje simboličkih sadržaja među heterogenim primaocima, popularno nazvanim „građani sveta”, omogućio je svakom pojedincu uživanje u autentičnosti sopstvene kulture. Na samo jedan dodir pripadniku neke zajednice, koji se nalazi hiljadama kilometara daleko od svoje zemlje matice, dostupni su mediji na matičnom jeziku, komuniciranje sa članovima iste zajednice, uživanje u autentičnoj muzici, mitovima i običajima sopstvene kulture.

Ostvarenje ideje kulturnog državljanstva podržano mogućnostima Interneta i novih medijskih tehnologija kroz prizmu pozitivnih posledica ogleda se u održavanju kontakata pojedinaca sa matičnom kulturom, osećanjem pripadnosti i veze sa sunarodnicima. Apaduraj to opisuje i navodeći primer doseljenika iz Turske u Nemačku koji gledaju filmove na turskom jeziku naglašavajući simboličke, kulturne vrednosti slika koje doprinose proizvodnji i potvrđivanju subjektiviteta. Poseban osećaj kulturnog zajedništva ostvaruje i formiranjem virtuelnih zajednica, u kojima pojedinci dele svoje vrednosti, osećanja, iskustva i imaju priliku da u komunikaciji sa članovima iste kulture koriste svoj jezik. Imaginacija u virtuelnom svetu postaje realni pokretač akcije i ima kolektivni smisao, jer dovodi do stvaranja zajednice osećanja (o naciji, etnicitetu, kulturi, religiji).¹⁵

¹⁵ Ardžun Apaduraj, *Kultura i globalizacija*, XX vek, Beograd, 2011, str. 28–29.

Negativna strana sve većeg povezivanja sa pripadnicima iste kulture iz različitih krajeva sveta može voditi i getoizaciji kulturnih zajednica. Kulturne manjine na taj način sve svoje društvene, kulturne, obrazovne, pa i potrebe informisanja iz medija na matičnom jeziku zadovoljavaju kroz prisustvo na Internetu, ne uzimajući učešće u dominantnoj, većinskoj društvenoj zajednici. Umesto interkulturalnost, na delu je građenje još većih kulturoloških barijera i naglašavanje rasnih, etičkih, verskih pripadnosti.

Odustvo cenzure na Internetu u odnosu na ideju kulturnog državljanstva sa sobom nosi opasnost od širenja rasne mržnje, podsticanja ksenofobije, šovinizma među pripadnicima različitih kultura, posebno manjinskih kultura u odnosu na dominantnu. Tako se širom sveta proširila strah od islamizacije, kao posledica terorističkih napada koje su u protekloj godini izvršile terorističke organizacije, koje propagiraju i šire svoje ideje putem virtuelnih zajednica na nezaustavljivom nivou.

Različito tumačenje istih činjenica sa stanovišta različitih kultura čini međukulturno komuniciranje posebno dinamičnim i pred pojedinca otvara mogućnost spoznavanja novih kultura. Spor hiperglobalista i skeptika po pitanju odumiranja kulturnih identiteta sa ubrzanim procesom globalizacije kroz ovaj esej prevaziđeno je otvaranjem pitanja ostvarivanja ideje kulturnog državljanstva u uslovima modernih informaciono-komunikacionih tehnologija i prekrivenošću planete Internet mrežom.

Neprestana kretanja ljudi i migracije „građana sveta” u kontekstu upotrebe Interneta rezultirali su dijahrono suprotnim pripadnostima – umesto interkulturalizacije, sve učestalije je potenciranje na različitim kulturološkim aspektima kulturnih manjina.

Prilagođavanje novim uslovima života u novoj nacionalnoj i kulturnoj sredini zahteva od doseljenika prilagođavanje običajima i vrednostima dominantne kulture domaćina. Uprkos neophodnosti prihvatanja određenih društvenih normi i vrednosti, članovi manjinske kulture u uslovima sveopšte dostupnosti autentičnih kulturnih obeležja putem virtuelnih zajednica i Interneta trude se da u što većoj meri sačuvaju svoju kulturnu posebnost i osećanje pripadnosti sa članovima iste kulture, istog etničkog porekla, istorije i tradicije.

Proces interkulturalizacije kroz prizmu jačanja kulturnog državljanstva otvara nova pitanja koja se tiču opstanka i uspešnog funkcionisanja multikulturalnih zajednica u uslovima sve većih migracija ljudi i simboličnih slika posredstvom Interneta. U ovim uslovima otvara se prostor novog pregrupisanja pojedinaca, zatvorenosti i seprataizacije kako u odnosu na članove dominantne kulture domaćina tako i u odnosu na članove drugih kulturnih manjina.

Uprkos činjenici da dele isti prostor u istom vremenu, pa čak i vrednostima koje propagira većinska zajednica, čini se da je međukulturno komuniciranje na mnogo nižem nivou nego što su naučnici sa kraja XX veka to prognozirali. Stiven Džouns kaže da globalno i lokalno ne mogu da postoje

jedno bez drugog, već da se oni se međusobno definišu, ali i da je ono što nedostaje uvremenu virtuelnih zajednica osećaj za individualnost, koja može delati samo unutar kolektiva.¹⁶ To implicira da uprkos prenatlaženom osećaju pripradnosti autentičnoj kulturi, pojedinci moraju uspostavljati određeni nivo saradnje, usvajanja društvenih i pravnih normi, kao i vrednosti većinske zajednice.

Isticanjem značaja multikulturalnih društava, visokom zaštitom kulturnih manjina kroz zakonske i ustavne norme uz isticanje značaja različitosti i propagiranjem interkulturalizma od strane nacionalnih država, kako domaćina tako i matičnih država i njihove međsobne saradnje mogao bi se uspostaviti viši nivo međukulturnog komuniciranja. Ideja zaštite kulturnog državljanstva iz ove perspektive, međusobnog upoznavanja, poštovanja i prožimanja različitosti u svetu uznapredovale globalizacije i visokorazvijenog Interneta, predstavlja zdrav način očuvanja kulturnog identiteta i autentičnosti.

LITERATURA

- [1] Apaduraj, Ardžun, *Kultura i globalizacija, XX vek*, Beograd, 2011.
- [2] Džouns, Stiven, *Virtuelna kultura, XX vek*, Beograd, 2001.
- [3] Đordano, Kristijan, *Ogledi o interkulturnoj komunikaciji*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2001.
- [4] Gidens, Entoni, *Posledice modernosti*, Filip Višnjić, Beograd, 1988.
- [5] Kuper, Adam, *Culture: The Anthropologists' Account*, MA: Harvard University Press, Cambridge, 1999.
- [6] Rosaldo, Renato, "Cultural Citizenship and Educational Democracy." *Cultural Anthropology* 9 no. 3, American Anthropological Association, 1994.
- [7] Rosaldo, Renato, "Cultural Citizenship, Inequality, and Multiculturalism", *Identity, and Citizenship: A Reader*, Mass.: Blackwell, 1999.
- [8] Smit, Antoni, *Nacionalni identitet*, Biblioteka XX vek, Beograd, 1998.
- [9] Stojković, Branimir, *Identitet i komunikacija*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2002.
- [10] Stojković, Branimir, „Mreže identiteta”, *Godišnjak*, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2009.

¹⁶ Stiven Džouns., *Virtuelna kultura, XX vek*, Beograd, 2001, str 71.

Kristina Malešević

CULTURAL CITIZENSHIP IN
INTERCULTURAL COMMUNICATION

Abstract

The reposition of international stakeholders, accelerated deterritorialisation of members of different cultural identities and the power of new communication tools have contributed to strengthening of the already established poles between successful intercultural communication on one side and separation and ghettoisation of cultural communities on the other. The term of cultural citizenship, defined already during the nineties as a process of inclusion of the minority groups' tradition in cultural practices of the majority society, experienced a kind of revitalization during the period of explosion of the internet and mass communication. The establishment of a successful intercultural communication has lost primacy over the continuing intercultural communication between individuals, which contributed to a kind of strengthening of stereotypes and deepening of the existing cultural differences and intolerance. Still firm legal norms of democratic countries are a particular problem, as they have shown weakness before the onslaught of universal multiculturalism.

Keywords:

cultural citizenship, intercultural communication, cultural communities, identity, Internet, legal norms